

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk Maanedsskrift

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland
ved Cl. Eskildsen og H. Lausten-Thomsen.

INDHOLD:

N. Jensen: Valg i det sydlige Nordslesvig 1920—29.

Th. O. Achelis: Halk Kirkes Kapel.

Nr. 6 — 1. DECEMBER 1931. — 8. Aarg.

KJØBENHAVNS HANDELSBANK

KJØBENHAVN
ETABLERET 1873

Aktiekapital (fuldt indbetalt) . . . Kr. 50.000.000
Reservefond 31.016.061

FILIALER I:

AABENRAA - AARHUS - ESBJERG - GRAASTEN
HADERSLEV - HORSENS - KALUNDBORG - ODENSE
RANDERS - RØNNE - SØNDERBORG - TOFTLUND
TØNDER - VIBORG - VARDE

Biler udlejes H. Jensen Toft

altid pæne og under paalideligt

Førerskab.

Ogsaa over Grænsen.

Richtsensgade 4 Tønder

Tel. 255.

Indmeld Dem i

„Historisk Samfund for Sønderjylland“

og tegn Abonnement paa

„Sønderjydsk Maanedsskrift“

Trykt i Tønder Amts Centraltrykkeri.

VALG I DET SYDLIGE NORDSLESVIG 1920 til 1929

EN SAMMENSTILLING VED N. JENSEN

I. Aabenraa By og Amt.

Aabenraa By.

I. AFSTEMNINGEN 1920.

Dansk	pCt.	Tysk	pCt.	Ialt
2224	44,94	2725	55,06	4949

II. FOLKETINGSVALGENE.

	Dansk	pCt.	Soc.	pCt.	Tysk	pCt.	Andre Part.	pCt.	Ialt
1920	1011	38,30	516	19,54	986	37,35	127	4,81	2640
1924	1376	40,50	1025	30,16	997	29,34	-	-	3398
1926	1176	31,90	1357	36,80	1094	29,67	60	1,63	3687
1929	1268	33,80	1449	38,62	1000	26,63	34	0,94	3751

III. KOMMUNALE VALG.

	Dansk	pCt.	Soc.	pCt.	Tysk	pCt.	Ialt
1919	1649	47,89	596	17,31	1198	34,80	3443
1922	1059	41,03	651	25,22	871	33,75	2581
1925	1291	43,21	677	22,67	1019	34,12	2987
1929	1276	44,99	583	20,56	977	34,45	2836

Bedsted Sogn.

I. AFSTEMNINGEN 1920.

Dansk	pCt.	Tysk	pCt.	Ialt
268	74,55	91	25,35	359

II. FOLKETINGSVALGENE.

	Dansk	pCt.	Soc.	pCt.	Tysk	pCt.	Andre Part.	pCt.	Ialt
1920	123	75,46	-	-	40	24,54	-	-	163
1924	128	67,37	11	5,79	51	26,84	-	-	190
1926	186	69,14	19	7,07	64	23,69	-	-	269
1929	201	70,78	24	8,45	59	20,77	-	-	284

III. KOMMUNALE VALG.

	Dansk	pCt.	Soc.	pCt.	Tysk	pCt.	Ialt
1919							
1922	143	74,09	Ingen Liste		50	25,91	193
1925	191	78,60	-	-	52	21,40	243
1929	212	77,94	-	-	60	22,06	272

Bjolderup Sogn.

I. AFSTEMNINGEN 1920.

Dansk	pCt.	Tysk	pCt.	Ialt
639	75,09	212	24,91	851

II. FOLKETINGSVALGENE

	Dansk	pCt.	Soc.	pCt.	Tysk	pCt.	Andre Part.	pCt.	Ialt
1920	397	72,18	53	9,64	98	17,82	2	0,36	550
1924	272	59,52	114	24,95	71	15,53	-	-	457
1926	332	60,81	96	17,58	105	19,23	13	2,38	546
1929	362	64,07	110	19,47	92	16,28	1	0,18	565

III. KOMMUNALE VALG.

	Dansk	pCt.	Soc.	pCt.	Tysk	pCt.	Ialt
1919							
1922	385	72,78	144	27,22	-	-	529
1925							
1929	F r e d s v a l g						

Bov Sogn.

I. AFSTEMNINGEN 1920

Dansk	pCt.	Tysk	pCt.	Ialt
507	56,52	390	43,48	897

II. FOLKETINGSVALGENE.

	Dansk	pCt.	Soc.	pCt.	Tysk	pCt.	Andre Part.	pCt.	Ialt
1920	396	57,64	107	15,58	184	26,78	-	-	687
1924	478	44,10	446	41,15	160	14,75	-	-	1084
1926	440	34,40	504	39,41	249	19,46	86	6,73	1279
1929	475	33,64	713	50,49	220	15,58	4	0,29	1412

III. KOMMUNALE VALG

	Dansk	pCt.	Soc.	pCt.	Tysk	pCt.	Ialt
1919							
1922							
1925	497	54,80	310	34,17	100	11,03	907
1929	376	44,62	321	38,07	146	17,31	843

Ensted Sogn.

I. AFSTEMNINGEN 1920.

Dansk	pCt.	Tysk	pCt.	Ialt
531	78,78	143	21,22	674

II. FOLKETINGSVALGENE.

	Dansk	pCt.	Soc.	pCt.	Tysk	pCt.	Andre Part.	pCt.	Ialt
1920	253	77,37	44	13,45	27	8,26	3	0,92	327
1924	197	61,76	94	29,46	28	8,78	-	-	319
1926	241	53,92	126	28,19	68	15,21	12	2,68	447
1929	249	54,85	154	33,92	48	10,57	3	0,66	454

III. KOMMUNALE VALG.

	Større Gaardejeres L.	pCt.	Soc.	pCt.	Mindre Grd. L.	pCt.	Ialt
1919							
1922	147	41,88	102	29,06	102	29,06	351
1925							
1929	Dansk 194	71,06	49	17,95	Tysk 30	10,99	273

Hellevad Sogn.

I. AFSTEMNINGEN 1920.

Dansk	pCt.	Tysk	pCt.	Ialt
355	68,14	166	31,86	521

II. FOLKETINGSVALGENE.

	Dansk	pCt.	Soc.	pCt.	Tysk	pCt.	Andre Part.	pCt.	Ialt
1920	204	69,86	4	1,37	84	28,77	-	-	292
1924	162	52,43	67	21,68	80	25,89	-	-	309
1926	197	53,10	57	15,36	116	31,67	1	0,27	371
1929	218	56,33	75	19,38	94	24,29	-	-	387

III. KOMMUNALE VALG

	Dansk	pCt.	Soc.	pCt.	Tysk	pCt.	Ialt
1919							
1922	F r e d s v a l g						
1925							
1929	287	70,35	30	7,35	91	22,30	408

Hjortkær Sogn.

I. AFSTEMNINGEN 1920.

Dansk	pCt.	Tysk	pCt.	Ialt
510	76,81	154	23,19	664

II. FOLKETINGSVALGENE

	Dansk	pCt.	Soc.	pCt.	Tysk	pCt.	Andre Part.	pCt.	Ialt
1920	255	78,70	40	12,35	28	8,64	1	0,31	324
1924	241	69,06	76	21,77	32	9,17	-	-	349
1926	287	62,55	62	13,50	57	12,41	53	11,54	459
1929	270	63,08	98	22,90	60	14,02	-	-	428

III. KOMMUNALE VALG.

	Dansk	pCt.	Soc.	pCt.	Tysk	pCt.	Ialt
1919							
1922	319	85,99	52	14,01	-	-	371
1925	F r e d s v a l g						
1929	301	93,77	Ingen Liste.		20	6,23	321

Holbøl Sogn.

I. AFSTEMNINGEN 1920.

Dansk	pCt.	Tysk	pCt.	Ialt
598	68,19	279	31,81	877

II. FOLKETINGSVALGENE.

	Dansk	pCt.	Soc.	pCt.	Tysk	pCt.	Andre Part.	pCt.	Ialt
1920	356	71,63	23	4,63	118	23,74	-	-	497
1924	343	64,84	77	14,56	109	20,60	-	-	529
1926	256	41,90	152	24,88	141	23,08	62	10,14	611
1929	305	53,89	121	21,38	128	22,61	12	2,12	566

III. KOMMUNALE VALG.

	Dansk	pCt.	Soc.	pCt.	Tysk	pCt.	Ialt
1919							
1922	F r e d s v a l g						
1925	395	88,57	51	11,43	Ingen Liste		446
1929	274	100,00	Ingen Liste		-	-	274

Kliplev Sogn.

I. AFSTEMNINGEN 1920.

Dansk	pCt.	Tysk	pCt.	Ialt
748	80,00	187	20,00	935

II. FOLKETINGSVALGENE.

	Dansk	pCt.	Soc.	pCt.	Tysk	pCt.	Andre Part.	pCt.	Ialt
1920	367	80,48	31	6,80	58	12,72	-	-	456
1924	284	76,55	50	13,48	37	9,97	-	-	371
1926	367	64,73	64	11,29	81	14,28	55	9,70	567
1929	348	61,05	138	24,21	84	14,74	-	-	570

III. KOMMUNALE VALG.

	Dansk	pCt.	Soc.	pCt.	Tysk	pCt.	Ialt
1919	179	78,51	-	-	49	21,49	228
1922	F r e d s v a l g						
1925	269	100,00	Ingen Liste		Ingen Liste		269
1929	289	100,00	"	"	"	"	289

Kværs Sogn.

I. AFSTEMNINGEN 1920.

Dansk	pCt.	Tysk	pCt.	Ialt
426	80,53	103	19,47	529

II. FOLKETINGSVALGENE.

	Dansk	pCt.	Soc.	pCt.	Tysk	pCt.	Andre Part.	pCt.	Ialt
1920	222	87,40	16	6,30	13	5,12	3	1,18	254
1924	180	64,98	60	21,66	37	13,36	-	-	277
1926	162	44,63	87	23,97	74	20,39	40	11,01	363
1929	179	52,96	108	31,95	51	15,09	-	-	338

III. KOMMUNALE VALG.

	Dansk	pCt.	Soc.	pCt.	Tysk	pCt.	Ialt
1919							
1922							
1925	299	100,00	Ingen	Liste.	Ingen	Liste.	299
1929	330	85,27	-	-	57	14,73	387

Løjt Sogn.

I. AFSTEMNINGEN 1920.

Dansk	pCt.	Tysk	pCt.	Ialt
1119	76,02	353	23,98	1472

II. FOLKETINGSVALGENE.

	Dansk	pCt.	Soc.	pCt.	Tysk	pCt.	Andre Part.	pCt.	Ialt
1920	382	59,87	92	14,43	146	22,87	18	2,83	638
1924	357	47,47	239	31,78	156	20,75	-	-	752
1926	372	44,93	226	27,29	200	24,16	30	3,62	828
1929	375	42,96	288	32,99	186	21,30	24	2,75	8.73

III. KOMMUNALE VALG.

	Dansk	pCt.	Soc.	pCt.	Tysk	pCt.	Ialt
1919	301	71,67	53	12,62	66	15,71	420
1922	327	46,06	272	38,31	111	15,63	710
1925	(+ t. Grdm.)		(+ Husm.)		(Næringsdr.)		
1929	339	53,39	143	22,52	153	24,09	635

Ringengæs Sogn.

I. AFSTEMNINGEN 1920.

Dansk	pCt.	Tysk	pCt.	Ialt
582	67,28	283	32,72	865

II. FOLKETINGSVALGENE.

	Dansk	pCt.	Soc.	pCt.	Tysk	pCt.	Andre Part.	pCt.	Ialt
1920	214	54,18	70	17,22	111	28,10	-	-	395
1924	209	43,72	156	32,64	113	23,64	-	-	478
1926	216	36,48	196	33,10	148	25,00	32	5,42	592
1929	204	35,79	108	18,95	258	45,26	-	-	570

III. KOMMUNALE VALG.

	Dansk	pCt.	Soc.	pCt.	Tysk	pCt.	Ialt
1919	311	69,11	-	-	139	30,89	450
1922	166	41,39	130	32,41	105	26,20	401
1925	193	48,74	94	23,74	109	27,52	396
1929	135	47,54	81	28,50	68	23,96	284

Rise Sogn.

I. AFSTEMNINGEN 1920.

Dansk	pCt.	Tysk	pCt.	Ialt
736	64,73	401	35,27	1137

II. FOLKETINGSVALGENE.

	Dansk	pCt.	Soc.	pCt.	Tysk	pCt.	Andre Part.	pCt.	Ialt
1920	432	64,47	95	14,18	140	20,90	3	0,45	670
1924	367	54,05	191	28,13	121	17,82	-	-	679
1926	435	50,69	262	30,34	145	16,90	16	1,87	858
1929	373	45,99	309	38,10	129	15,91	-	-	811

III. KOMMUNALE VALG.

	Dansk	pCt.	Soc.	pCt.	Tysk	pCt.	Ialt
1919							
1922	325	60,75	98	18,32	112	20,93	535
1925	335	80,72	Ingen	Liste	80	19,28	415
1929	136	46,90	83	28,62	71	24,48	290

Uge Sogn.

I. AFSTEMNINGEN 1920

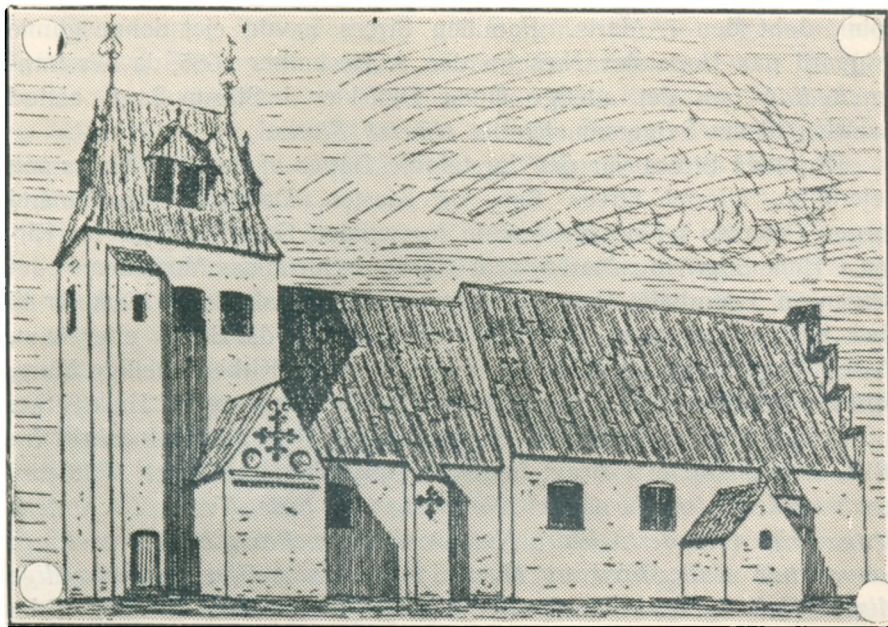
Dansk	pCt.	Tysk	pCt.	Ialt
174	51,32	165	48,68	339

II. FOLKETINGSVALGENE.

	Dansk	pCt.	Soc.	pCt.	Tysk	pCt.	Andre Part.	pCt.	Ialt
1920	93	50,00	9	4,84	83	44,62	1	0,54	186
1924	83	42,78	36	18,55	75	38,66	-	-	194
1926	94	40,69	39	16,89	87	37,66	11	4,76	231
1929	74	34,10	45	20,74	98	45,16	-	-	217

III. KOMMUNALE VALG.

	Dansk	pCt.	Soc.	pCt.	Tysk	pCt.	Ialt
1919	86	53,42	-	-	75	46,58	161
1922	F r e d s v a l g						
1925	105	50,72	-	-	102	49,28	207
1929							

Halk Kirke med Kapellet

HALK KIRKES KAPEL

AF THOMAS OTTO ACHELIS, HADERSLEV

PAA OVENSTAAENDE BILLEDE AF HALK KIRKE, SET FRA NORDSIDEN, bemærkes en lille Tilbygning til højre; det er Gravkapellet. Fra dette Kapel blev den 13. Marts 1931 ti sorte Kister baaret ud til en Fællesgrav i Kirkegaardens Sydøsthjørne.

Den 15. Oktober 1756 stod der et Bryllup paa Bejerholm, den store Frigaard nordvest for Halk Kirke. Den unge Sognepræst, *Hans Lange*, som for et Aar siden var blevet sin Faders Efterfølger, viede her et ungt Par, som havde løst Kongebrev. Brudgommen hed *Reinhard Diederich Reimer* og var født i Februar 1717 i Oldenburg.

Han fik 1. April 1751 et Kaldsbrev som Herredsfoged i Haderslev Herred, da *Johan Hinrich Redebrech* var død for kort Tid siden. Redebrech er begravet i Haderslev den 25. Marts 1751 ¹⁾. Da Halk Sogn hører til Haderslev Herred, er det forstaaeligt, at den unge Herredsfoged kom til Bejerholm, og det er tilgiveligt, at han blev forelsket i Gaard-ejerens Datter.

Dorothea Strees hed hun og var født i Januar 1737 paa Bejer-

holm, døbt den 7. Marts. Familien Strees havde ejet denne gamle Frigaard paa Haderslev Næs fra den 3. December 1685, da *Nis Hansen Keding* paa det adelige Gods Olufskær i Starup Sogn afstod Gaarden til sin Svigersøn, Kornet *Hinrich Strees*.

Dorothea Strees var den førstefødte Datter af Jacobus Strees paa Bejerholm, Hinrich Strees' Søn, og Kjesten, Datter af Gaardmand Jørgen Petersen i Nørballe (en nu forsvunden Gaard sydøst for Kirken i Halk Sogn) og Maren, født Harboe. Dorotheas Morfader, Peder Jørgensen i Nørballe, havde foræret 200 Rigsdaler og 7 Dukater til Halk Kirke. For disse Penge blev der, 1738, da Enken efter ham, Maren Jürgens, fik sit sidste Hvilested indenfor Kirkens hellige Mure, købt en Alterkande af Sølv og Kniplinger til Altertæppet i Halk Kirke.

Om Alterkandens senere Skæbne giver Alterkalkens Indskrift fra 1812, som endnu er i Brug, følgende Oplysning: „*I Aaret 1738 forærede sal. Peder Jürgensen Nørballig en Sølv Kande til Kirkens Brug, hvilken til desto bedre Nytte ved Omsmelting blev forenet med nærværende Kalk. Fred og Hæder følge stedse Givernes ærværdige Minde. Halk Kirke. Halk 1812*“. — Den næste Gave til Halk Kirke er fra 1803.

Dorothea Strees blev 1753 konfirmeret i Halk Kirke. Den 14. August 1754, døde hendes Fader, Jacobus Strees paa Bejerholm, og to Aar senere stod hendes Bryllup paa den gamle Frigaard paa Næsset. Hun fulgte sin Mand til Haderslev, og der har de levet sammen i næsten 38 Aar. Først bortkaldtes han den 21. Oktober 1794, og et Aar senere, den 13. Oktober 1795, fulgte hun sin Ægtefælle. Som Herredsfoged var han allerede afgaaet den 17. Juli 1789, da *Johann Christian von Jessen*, tidligere Herredsfoged i Hvidding Herred, blev hans Efterfølger. (Frigaarden Bejerholm har Herredsfogdens Børn i 1796 solgt til Jep. Jacobsen).

Reimer og hans Kone er begravet i Halk. De har ladet bygge Kapellet ved Halk Kirke. Og der er de begge ogsaa bisat.

I deres Ægteskab har der været tre Børn, som alle overlevede Forældrene: En Søn og to Døtre. Den ældste Datter blev gift den 11. Juli 1777 med Købmand *Jens Hundewadt* i Haderslev, fra 1793 Ejer af Sønderskov i Folding Sogn, fra 1801 af Højgaard i Grejsdalen, hvor han døde 1806. Den yngste Datter, Christina, blev viet den 30. Maj 1788 til Postmester *Knud Petersen* i Haderslev.

Af Herredsfoged Reinhard Diederich Reimers Børn forblev Sønnen Johan Reimer ugift. Han døde, kun 46 Aar gammel, i sin Fødedy Haderslev den 3. Marts 1803 om Eftermiddagen.

¹⁾ Th. O. Achelis, Haderslev, i gamle Dage 1626—1800 (1929), S. 448, XL, 10.

Den samme Eftermiddag ²⁾ gik Borgmester *Niels Sørensen* som Byfoged og Raadmand *Andreas Christopher Lindenhan* som Stedfortræder for Raadskæmneren *Hiort* sammen med Borgerne *Niels Basse* og *Hans Tønnesen*, ledsaget af den Afdødes Svoger, Postmester *Knud Petersen*, til Reimers Lejlighed i Georg Philips Camerers Hus i Bispegade (nuværende Nr. 3).

De to Skatoller i Dagligstuen blev forseglede af de to Forsegingsmænd, ligeledes Dragkisten paa Salen, Døren til Tagkammeret og det store Klædeskab i Kammeret ved Siden af Salen som Sikkerhed for den fraværende Arving, Købmand *Hundewadts* Kone paa Højgaard.

Den 7. Marts var Hr. Hundewadt med sin Kone kommet til Haderslev, og de samme Mænd mødte nu for anden Gang i Reimers Lejlighed sammen med hans Svogre og Søstre, Postmester Petersen og Gaardejer Hundewadt med deres Koner. Det ene Skatol blev aabnet og den Afdødes Papirer taget ud af den første Skuffe. Deriblandt laa Farfaderens Testamente fra Dedesdorf og andre Papirer vedrørende Fideikommisset ved Weserflodens Bredder, Herredsfogdens Testamente, oprettet den 6. Oktober 1790, den Afdødes Testamente af 18. April 1797 med to Tilføjelser af 23. Novbr. 1797 og 17. Februar 1802. Desuden laa der nogle Obligationer paa ialt 4000 Rigsdaler, deraf 3500 til Postmester Petersen, Johan Reimers Svoger. Derefter forseglede Skatollet igen.

Næste Dag blev Liget overført fra Haderslev til Halk og bisat i Kapellet ved Halk Kirke, hvor ogsaa hans Forældres Kister stod. I Tilføjelsen til Testamentet staar der, at han forærer 100 Rigsdaler til Halk Kirke paa den Betingelse, at Kirken overtager Vedligeholdelsen af Kapellet, som hans Forældre har bygget ³⁾.

Et Udtog af Testamentet er trykt i „Oldenburgische wöchentliche Anzeiger“ 1803 Nr. 22 ⁴⁾. Haderslev Købstads Magistrat sendte 29.-6. Meddelelsen om denne Legatgave til Kirkevisitatorerne, og disse æskede en Erklæring af Sognepræsten *Jes Petersen* i Halk, en Bøndesøn fra Løjt, om Kapellet var i en saadan Tilstand, at det kunde holdes vedlige for Legatgavens Renter.

Kapellet er bygget af Herredsfoged Reimer og Dorothea Reimer, født Strees, fra Bejerholm. Desværre er Skifteprotokollerne for Haderslev Herred ikke til at opdrive, og Tingbøgerne for Haderslev Herred indeholder ikke Skifterne for Reimer og hans Hustru.

Endnu i 1931 stod der to Kister med Barnelig i Kapellet. Paa

²⁾ Den følgende Fortælling efter Haderslev Bys Skifteprotokol.

³⁾ Haderslev Raadstuearkiv Acta XI A b c Johann Reimers Testament 1797.

⁴⁾ Samme Sted staar Uddrag af Farfaderens Testamente, dat. 19. August 1759 og 18. Jan. 1766 (Codipill) — jfr. desuden Schleswig Holsteinische Anzeigen 1803 Sp. 365-66, 400, 420.

den anden Side er Kapellet vistnok bygget efter 1778, da en Datterdatter af Herredsfogden, *Christine Dorothea Hundewadt*, dette Aar blev begravet i Haderslev Frue Kirke.

Kirkekassen fik Pengene og overtog Vedligeholdelsen, den har endnu i 1912 betalt et nyt Skifertag til Kapellet.

Det var den 8. Marts 1803, Johann Reimers Lig blev kørt ud til Kapellet. Samme Dag begyndte Vurderingen af hans Efterladenskaber; da den blev afsluttet den 15. Marts, var man kommet op paa 6246 Rigsdaler 16 Skilling. Samme Dag begyndte Auktionen, hvor der ved Salget indkom 629 Rigsdaler 12 Skilling. Hundewadts Børn fik ifølge Testamentet hver 1000 Rigsdaler, Postmester Petersens Børn 3500 Rigsdaler — det var den Sum, Postmesteren havde laant hos sin Svoger — Halk Kirke 100 Rigsdaler, desuden fik Reimers gamle Tjener og Tjenestepige mindre Gaver. Efter Fradrag af Retsomkostninger og Arveskatten blev Resten udbetalt til Arvingerne. Skiftet, som fylder hened 100 Foliosider, er afsluttet den 27. Maj 1804.

Christine Reimer, Herredsfogdens yngste Datter, blev gift i Haderslev den 30. Maj 1788 med den nye Postmester, som lige var udnævnt til Postmester *Andreas Thorups* Efterfølger.

Kun i elleve Aar havde Thorup været Postmester i det efter den store Brand 1759 byggede kongelige Posthus i Nørregade, nu Høppners Hotel. Efter Branden havde Postmesteren ved Befordringsvæsenet, *Bendix Høyer*, ladet opføre det store Hus, hvis Indskrift endnu minder

Indskriften.

om Branden og om Kongens Gavnildhed. Han døde meget ung den 1. December 1766, og nu overtog Thorup Huset.

Posthuset for den ridende Post (Brevposten) var indtil 1777

Hjørnehuset af Apotekergade og Præstegade, og hvor nu „Jydske Tidende“s Redaktører sidder, skrev for en 160 Aar siden den kongelige Postmester Christian Brodersen, en Brodersøn af Biskop Hans Adolph Brorson og fra 1764 tillige Svigerfader til Biskoppens Søn, sine Fortegnelser over alle indkomne og udgaaede Breve. Efter Brodersens Død overtog Thorup ogsaa den ridende Post⁵⁾. Da han afgik 1788, blev hans Efterfølger Husets Ejer. Han betalte det med 11.000 Rigsdaler Courant; dertil kom 3000 Rigsdaler som Thorups Pension. Hvorfor Thorup er afgaaet, ved jeg ikke, Alderssvaghed har forhaabentlig ikke været Grunden, da han endnu den 4. September 1801 som pensioneret Postmester blev viet i Gammel Haderslev til Enken efter den for tre Aar siden afdøde Sogndegn i Gammel Haderslev, *Arend Nielsen*; Thorup boede med hende indtil sin Dødsdag, den 17. November 1807, i Degnens Hus paa Slagtergades nordlige Side.

Knud Petersen hed den nye Postmester, som nu blev gift med Christine Reimer. Han var født i Sverdrup 1762 (døbt 25. Oktober) som Søn af Gaardejer Peter Petersen og Mette Maria Sørensdatter. Han havde været Amtsfuldægtig paa Østeramtsstuen i Haderslev i seks Aar. Postmesterstillingen i vor By var fra 1. April 1788 næsten et Aarhundrede i hans Families Hænder, bortset fra en lille Afbrydelse i Krigsaarene 1848—1850, da den provisoriske Regering havde afsat *Nicolai Nissen*.

Knud Petersen var Postmester indtil sin Død 1820, saa følger Sønnen *Johann Peter Georg Petersen*, indtil sin Død 1847, og saa dennes Svigersøn, den lige nævnte Nicolai Nissen, indtil sin Emeritering den 1. December 1882. Knud Petersen var den første i Slægten, som blev Embedsmand. Han var Postmester baade ved den ridende Post (Brevposten) og den agende Post (Pakkeposten).

Lønningen for Postmestrene var fastsat 1771; Postmesteren i Haderslev fik i Lønning for den ridende Post 200 Rigsdaler; dertil for Skrivematerialier 40 Rigsdaler.

Postmesteren i Kolding fik 60 Rigsdaler, i Fredericia 100, i Vejle 70, i Horsens 80, i Ribe 100, i Varde 50, i Aabenraa 110, i Flensborg 130, i Tønder 80 og i Slesvig det dobbelte.

Foruden den ridende Post havde Postmesteren i Haderslev ogsaa den agende Post under sig, derfor fik han ifølge Kaldsbrevet 150 Rigsdaler i Løn og desuden 20 Rigsdaler til Skrivematerialier. Dertil kom saa 48 Rigsdaler til en Drager („Litzenbruder“); ialt kom han saa op paa en Løn af 458 Rigsdaler. Kaldsbrevet, som er dateret den

⁵⁾ Om Kong Frederik II.s Besøg paa Postgaarden i Haderslev 1787 (jfr. Personhistorisk Tidsskrift 7. Række 1. Bd. (1916) S. 155.

Haderslev gamle Postskilt fra Christian VII.s Tid. Originalen findes paa Rigspostmuseet i Berlin.

7. Marts 1788, indeholder ogsaa den Bestemmelse, at efter hans Død skal Enken og en af Børnene beholde Embedet. Denne Bestemmelse — underligt nok i vore Øjne — fik senere hen Betydning for Familien.

Det var altsaa gode Kaar, den nye Postmester kunde tilbyde Herredsfogdens yngste Datter, da han friede til hende. Den 30. Maj

1788 stod Brylluppet paa den kongelige Postgaard — eller, som man nu vil sige, paa „Høppners Hotel“.

I sine unge Dage var Postmesteren en ivrig Medarbejder ved „Lyna“, Byens Ugeblad, som udkom fra 1798 til 1848, idet han til hvert Nummer leverede Fortegnelsen over de Rejsende, som kom gennem Haderslev.

Johan Knudsen ⁶⁾, Lynas Redaktør, tænkte meget beskedent om sine Bidrag til Ugebladet, han paastod endog, at Postmester Petersens egentlige Bidrag var det eneste i Bladet, der blev læst, men det er naturligvis og heldigvis en Fejltagelse.

Postkontoret spillede i denne Tid en lignende Rolle som en Avis-redaktion i vore Dage. Saaledes sendtes den 5. Januar 1814 et Bud til Johann Georg Rist, som havde været dansk Minister i Hamborg og nu var flyttet til Haderslev. Han boede til Leje i Gammel Haderslev i Købmand Gydesens Gaard (nu Ribelandevej 13), som allerede den Gang var omgivet af de gamle Lindetræer, som staar der den Dag i Dag. Budet kom sent om Aftenen, Klokken havde slaæet 11^{1/2}, med den Efterretning, at de danske Fredsmæglere, som kom tilbage fra Kiel, havde bestilt Heste for saa hurtigt som muligt at rejse videre til København.

Tre Dage senere kom Kosakkerne i skarp Trav over Sønderbroen og bivuerede paa Torvet.

Da Rist i Efteraaret 1813 fra Hamborg over Als, Graasten og Aabenraa var kommet til Haderslev, havde han straks paa Posthuset stiftet Bekendtskab med Postmester Petersen, som tillige var Gæstgiver. Rist siger, at Kancelliraaden var „berühmt als der dickste und höflichste Mann in beiden Herzogtümern“. Johan Severin Holten skrev 1814: „Postmesteren her var det tykkeste Menneske, jeg har set.“⁷⁾

Petersen drev oprindelig Gæstgiveriet paa Postgaarden, nu Høppners Hotel, men den 7. Januar 1797 havde han til Magistraten indgivet et Andragende om at flytte Gæstgiveriet til et andet Hus.⁸⁾ Det bevilges, og han indretter et Hotel lige overfor Posthuset (Husene 214—216 paa Planen fra 1800). Senere har han solgt disse Huse til Andreas Raben og Friedrich Lange. Derimod har han købt Husene N. 14, 17 og 18 i Ny-Haderslev og Grundstykkerne N. 416—419 i Gammel-Haderslev og et Hus i Badstuegade. Desuden fik han ved et Testamente Grevensgaard paa Slotsgrunden (nu Slotsgrund N. 7). Desuden ejede han i sine Velmagtsdage syd for Kanalen et stort Areal mellem Nørregade, Slotsgade og den nuværende Jomfrusti og nord

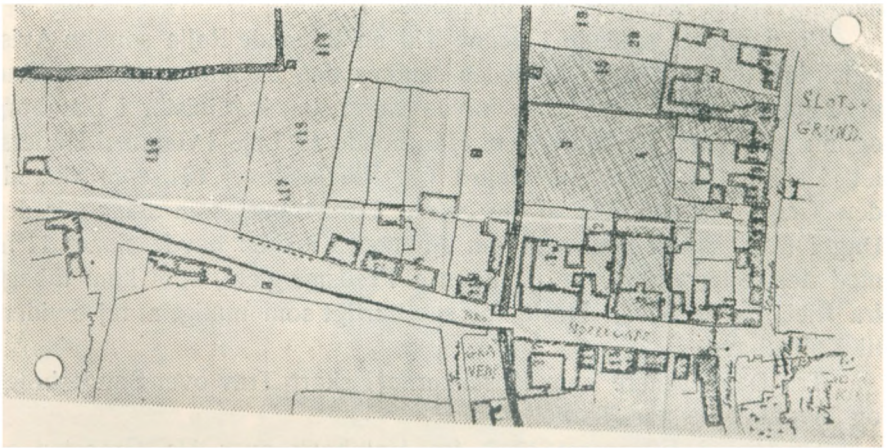
⁶⁾ Jfr. Jahrbuch des Nordfriesischen Vereins 1925, S. 77—88.

⁷⁾ Personalhistorisk Tidsskrift 5. R. I. Bd (1904) S. 7.

⁸⁾ Acta XVIII, II 4 Bilag 4 Haderslev Raadstuearkiv.

for Kanalen et endnu større Areal paa Nørregades østlige Side.

Paa *Lunds* Byplan fra 1800 er Knud Petersens Ejendomme betegnet med skraa Linjer. Arealet i Ny-Haderslev, det vil sige syd for Kanalen (nu syd for Jomfrustien), udgjorde efter Opmaalingen 1800 21,879 Kvadratalen, ialt 49.982 Kvadratalen. Dermed har Petersen vistnok været den største Grundejer i Byen, og dertil kom, at hans Grunde laa ved Landevejen fra Haderslev til Kolding, paa et Omraade, som naturligvis efterhaanden maatte blive til Byggegrunde.

Udsnit af Lunds Byplan fra 1800

I sine Velmagtsdage var han en meget flittig Mand, baade Dag og Nat stod han ved Døren for at ekspedere Posterne og modtage Rejsende.

Saa kom Statsbankerotten. Petersen havde købt mange Huse og Arealer; han var Byens største Grundejer. Nu kunde han ikke længere betale Renterne af de laante Kapitaler. Han lod sig derfor friste til at tage Penge ud af de Postsække, som kom til Haderslev Postkontor, for derefter, naar nye Forsendelser kom, at putte Pengene i de første Sække og sende dem videre.

Den 20. Maj 1819°) fik Amtmand *Johannsen* i Gammel-Haderslev følgende Brev: „Højvelbaarene Hr. Amtmand Johannsen, Ridder af Dannebrog etc. etc., Hadersleben. Kongl. Tjeneste, pr. Expresse. Den Kongelige Generalpostdirektion har befalet mig at lade vedfølgende Brev, ved et betroet Bud, overlevere i Deres Højvelbaarenheds egne Hænder, samt at udbede mig en Quitering for, at saadant er skeet. Paa Grund heraf har jeg herved den Ære, ved min Contoir Betjent

^o) Acta A. XX Haderslev Raadstuearkiv.

Kragh, at oversende bemeldte Brev, og at udbede mig Deres Høvelbaarenheds behagelige Tilstaaelse om sammes Modtagelse.

Aarøesunds Postcontoir, den 20. May 1819

underdanig

H. Henriksen.

I Konvolutten laa en Skrivelse fra Generalpostdirektionen i København, hvorved Amtmanden blev opfordret til at gaa hen paa Posthuset og der at foretage en Undersøgelse af nogen Uorden, som skulde være forefaldet.

Amtmanden fandt den tykke Postmester i en meget sørgelig Forfatning i Sygesengen. Han havde allerede i længere Tid været sengeliggende. Han indrømmede, at Nøden havde drevet ham til at aabne Postsækkene for at betale sine Kreditorer. Et Underskud paa 3870¹/₂ Rigsbankdaler Sølv og 1750 Rigsbankdaler Papir blev konstateret. Senere er endnu flere Bedragerier opdaget.

Postmesteren blev straks suspenderet fra sit Embede, og til at undersøge Sagen indsattes en Kommission paa tre Mand: Amtmand *Johannsen*, Herredsfoged *Lassen* og Borgmester *Lindenhan*. Saalænge Undersøgelsen varede, blev Stadskassereren *Christian Thygesen Müller*, Fader til Provst Müller her i Haderslev, som ældre Folk endnu mindes, konstitueret som Postmester, og Gæstgiver *Jens Christopher Petersen* indsat som Administrator for Postmesterens Formue. Undersøgelsen var endnu ikke afsluttet da Knud Petersen døde den 9. Februar 1820. Sønnen *Johann Georg Petersen*, blev nu konstitueret i Embedet mod at betale Faderens Gæld; først 1833 kom den officielle Udnævnelse til Postmester.

Huset købtes den 14. Juni 1822 af den lige nævnte Jens Christopher Petersen. I tredive Aar har han været Ejer af „Høppners“; den 4. Maj 1852 solgte han Gæstgivergaarden til sin Søn, Agent *Jørgen Clausen Petersen*.

I Postmester Petersens Ægteskab med Christina Reimer har der været fire Børn, to Døtre og to Sønner. Den ældste Datter, *Dorothea Helene Petersen*, er født den 17. Marts 1790 paa Høppners Hotel. Hendes Faddere var Johann Reimer, Moderens Broder, som vi kender som Stifteren af Legatet, og Fru Herredsfoged Reimer, Bedstemoderen, som stammede fra Bejerholm. De næste to Børn var Drengene, *Johann Reinhard Petersen*, opkaldt efter Moderens Broder, og *Johann Peter Georg Petersen*. Johann Reinhard blev født den 30. December 1791, men han døde allerede den 12. November 1792 og blev begravet i Halk, formodentlig i Gravkapellet. Hans yngre Broder er født den 13. August 1794; han blev Faderens Efterfølger som Postmester i Haderslev og skal senere omtales..

Det sidste Barn var en Datter, *Maria Christina Jacobina Petersen*, født den 22. Juli 1795. Hendes Søster Dorothea Helene blev gift med *Momme Heseler Steffens* fra Tønder; der bestod en Forbindelse mellem Tønderfamilien og Halk Præstegaard: Sognepræsten, *Jes Petersen* (1779—1811) var gift med en *Dorothea Maria Steffens* fra Tønder, som døde i Halk den 31. Januar 1807. Dorothea Petersens Mand var fra 1819—1829 Docent ved Kiels Universitet; mere bekendt er han fra sin Virksomhed paa Als 1829—1848 som Herredsfoged. Han var en afgjort Tilhænger af Hertugen i Augustenborg og blev derfor afsat 1849; samme Aar døde han den 14. Marts i Hamborg. Der er ogsaa hans Kone død den 3. Marts 1856.

Den 9. Februar 1820 døde Postmester Knud Petersen, han blev bisat i Kapellet ved Halk Kirke, som hans Svigerforældre havde bygget. 32 Aar havde han været Postmester i Haderslev, berømt for sin Tykkelse og sin Imødekommenhed. Hans Efterfølger i Embedet blev i Henhold til Kaldsbrevet hans eneste overlevende Søn, Johann Peter Georg Petersen. Han var dengang 25 Aar gammel. Oprindeligt havde det været Meningen, at han skulde blive Faderens Efterfølger; han havde besøgt den gamle Latinskole paa Smedegade, havde taget Studentereksamen til Paaske 1814 og var indskrevet den 8. Mai 1814 ved Kiels Universitet som „stud. medicinae Haderslebiensis“, derefter i København, men har ikke taget en Eksamen i de næsten seks Aar, som er gaaet mellem hans Immatrikulation og Faderens Død. I Vinteren 1818 var han kommet hjem, da Faderen stadig var syg.

I 27 Aar har han saa været Postmester i Haderslev. Fra 18. Oktober 1824 gift med *Sophie Schumacher*. Hun var Datter af Amtslæge *Johann Friedrich Schumacher*, som døde den 31. Maj 1819, og *Auguste Johanne Friederikke Finely*; hun er født den 12. Januar 1800.

De har levet sammen i 22 $\frac{1}{2}$ Aar, indtil hans Dødsdag, den 28. Maj 1847. Hun har overlevet ham i næsten tyve Aar; den 9. Maj 1866 døde hun i sin Fødeby; de er begge bisat i Kapellet ved Halk Kirke, hun som den sidste af Slægten. De har haft ti Børn, syv Piger og tre Sønner. De første ni Børn er født i ni Aar! Alle Børn har overlevet Forældrene, og Forbindelsen med Kapellet i Halk brister her, idet Moderen er den sidste, der blev bisat der, 63 Aar efter Legatets Stiftelse.

Tiden har forandret meget, Posthuset er flyttet; Kanalen, ved hvilken Postmester Knud Petersen havde et Lysthus, er blevet til en brolagt Gade. Hvor han drak Kaffe med Christine Reimer, Herredsfogdens Datter, og saa hen over store Enge, repareres nu Biler. Radioapparater sælges, hvor han havde sin Have, og intet Skilt med Postillonen paa den hvide Hest melder os, at Posten er arriveret hertil, som det var Tilfældet i Knud Petersens Velmagtsdage.

Tønder Amts Centraltrykkeri

Østergade 40

Tønder

Telefon 141

Bog- og Akcidenstrykkeri
Formularlager - Bogbinderi

Vi har endnu et mindre Restoplæg af

Sønderjydske Centralforenings Festskrift
før Kr. 12,00 — nu 6,00,

Denne smukke og indholdsrige Bog bør ejes af
enhver national Interesseret.

Ligeledes haves endnu:

R. P. Rossen: Danmarks Kongeslægt 1,50,
En udmærket Bog om dette interessante Emne.

Bøgerne tilsendes portofrit fra

HANS BECKS BOGHANDEL
Storeg. (J. N. Jepsen) Tønder

Johs. Paulsen Schmidt's Boghandel, Tønder

Vestergade 67

Telefon 261

Stort Udvalg i Skønlitteratur, Fylde-
penne, Æskepost, billige franske
Raderinger og Lædervarer.

Hurtig

og præcis Besørgelse af alt indenfor Bog-, Kunst og Musik-Branchen
fra Indland og Udland.

Hvem ønsker at sælge

„Sønderjydske Maanedsskrift“ 1. Aargang
(komplet) samt 2. Aargang Nr. 1? . . .

Der betales Overpris.

Tilbud bedes sendt til **Cl. Eskildsen, Tønder.**

Bil-

Traktor — Motor — Maskin

Smøre-

Olier

Fedt, Vognsmørelse, Gear-
kasseolie og Drivremme

kun Ima Kvaliteter

CARL BORCH

Tønder

Telf. 44

H. P. Lorentzen

V. J. Lund's Eftfl.

Bogbinderi og
Protokolfabrik

TØNDER

Østergade 40 Telf. 106 Over Gaarden

Alt Bogbinderarbejde
udføres hurtigt og solidt.

**LYS & KRAFT
RADIO**

STOREGADE 24 TLF. 378

N. PICULELL

Sønderjydske Maanedsskrift Tønder

Postgiro Nr. 9816.

Abonnementspris fjerdingaarlig ved Posten Kr. 1,65, — i
Boghandelen eller frit tilsendt fra Seminarielærer Eskildsen
i Tønder Kr. 1,50.